

Քաղաքական կուսակցություններին ուղղված պետական ֆինանսավորումը. ինչի՞ն է այն նպաստում:

Ֆերնանդո Կազալ Բերտոսս

Ներածություն

Քաղաքական կուսակցությունների ուղիղ պետական ֆինանսավորումը¹ հարձակումների է ենթարկվում: Իտալիան վերջերս, 43 տարի անց (2017թ. հունվարին), վերջ դրեց կուսակցություններին տրվող պետական սուբսիդիաներին: Դրանից առաջ Լեհաստանը (2015թ. սեպտեմբերին) և Բուլղարիան (2016թ. նոյեմբերին) նույնպես փորձեցին վերացնել պետական ֆինանսավորումը հանրաքվերի միջոցով, սակայն առանձնապես չհաջողեցին:²

Չնայած այն փաստին, որ գրեթե բոլոր եվրոպական երկրներ³ պետական սուբսիդիաներ են տրամադրում քաղաքական կուսակցություններին, կամ ընտրարշավների և ընթացիկ գործունեության (40.9%) կամ պարզապես ընթացիկ գործունեության համար (47.7%), պետական ֆինանսավորումը քննադատվել է կոռուպցիայի մակարդակը բարձրացնելու, քաղաքացիների շրջանում անվստահություն առաջ բերելու⁴, և ի վերջո, սակայն բնավ ոչ պակաս կարևոր առումով, քաղաքական կուսակցությունների՝ «կարտելների վերածվելուն» խրախուսելու համար (Katz and Mair, 2018): Խնդիրն այն է, որ պետական գումարներից ֆինանսավորվող քաղաքական կուսակցությունները պետք է հանդես գան որպես «հանրային ծառայություններ մատուցողներ», ոչ թե որպես այնպիսի մասնավոր կառույցներ (Biezen, 2004), որոնք միավորվում են՝ պաշտպանելու սեփական շահերը, անտեսելու ընտրողների նախընտրությունը և «կրթելու» պետությունը:

Այնուամենայնիվ, այս իրականությունը հեռու է ճշմարտություն լինելուց: Այսպիսով, ակադեմիական հետազոտությունները ցույց են տվել, որ պատշաճ կարգավորման պարագայում պետական ֆինանսավորումը կարող է ոչ միայն

¹ Անուղղակի պետական ֆինանսավորումը ներառում է, ի թիվս այլ օգուտների, ազատ հասանելիությունը զմնեքին և/կամ հարկային արտոնությունները: public funding includes, among other benefits, free media access and/or tax relief.

² Չնայած դրական արդյունքին (համապատասխանաբար 82.6% և 74%), որևէ օրենսդրական փոփոխություն տեղ չգտավ, քանի որ չսպահովվեց ընտրություններին անհրաժեշտ մասնակցությունը (այսինքն՝ 50%-ից ավելի):

³ Միակ բացառություններն են Բելառուսը, Իտալիան, Մալթան, Մոնակոն, Վատիկանը և Շվեյցարիան:

⁴ Համարվում է, որ աշխարհի գրեթե կեսում քաղաքական կուսակցություններն ամենակոռումպացված հաստատություններն են (տե՛ս Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրը, 2013):

աջակցել քաղաքական կուսակցություններին՝ ավելի արագ արձագանքման և ինստիտուցիոնալացման ճանապարհին, այլև կարող է նպաստել քաղաքական կուսակցությունների՝ ժամանակի ընթացքում կայունացմանը, ինչը դրականորեն կազդի երկրում ժողովրդավարության գործարկման վրա՝ միևնույն ժամանակ օգնելով պայքարել թե՛ ընտրական բևեռացման, թե՛ քաղաքական կոռուպցիայի դեմ: Բայց, եկե՛ք հերթով դիտարկենք այս օգուտներից յուրաքանչյուրը:

1. Կուսակցական համակարգի կայունացումը

Կուսակցական համակարգի կայունությունը էական է ժողովրդավարության գոյատևման (Casal Bértoa, 2017a) և ամրապնդման (Mainwaring, 1999) համար: Սա հատկապես կարևոր է Հայաստանի նման երկրի համար, որը միայն վերջերս (այսինքն՝ անցյալ տարի) է անցում կատարել ժողովրդավարության:

Չարմանալի չէ, որ գիտական գրականությունում նշվող գործոններից մեկը, որն օգնում է կուսակցական համակարգերին կայունանալ, պետական ֆինանսավորումն է: Առաջին հերթին, և ինչպես ցույց է տալիս Բիրնիրը (2005), պետական սուբսիդիաները կարող են օգնել ժամանակի ընթացքում կայունացնել էլեկտորատը: Միտքն այն է, որ (1) քաղաքական կուսակցություններին համակիրների հետ միջոցառումներ կազմակերպելու և աջակիցների (կամ անդամների, ընտրողների կամ պարզապես համակիրների) հետ շարունակական կապը պահպանելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսներ հատկացնելու, ինչպես նաև (2) ժամանակի ընթացքում ուժեղ և պրոֆեսիոնալ քաղաքական կուսակցությունների շարունակականությունը երաշխավորելու միջոցով պետական սուբսիդիաները օգնում են ընտրողներին ամրապնդել կուսակցության հետ իրենց կապը, իսկ ընտրությունների ժամանակ դրսևորվող նախընտրությունները մնում են կանխատեսելի: Սա ոչ միայն ամրապնդում է քաղաքական կուսակցությունների սոցիալական արմատավորումը և լեգիտիմությունը, այլև մեծացնում է ժողովրդավարական գործընթացի՝ որպես ներկայացուցչական և հաշվետվողական համակարգի նկատմամբ քաղաքացիների վստահությունը (Lane and Ersson, 2007):

Պետական ֆինանսական միջոցներ ստանալու իրավունքը քաղաքական կուսակցությունների համար երաշխավորելը կարող է նաև օգնել զսպել նոր քաղաքական ուժերի կազմավորումը (Spirova, 2007; Potter and Tavits, 2015) և, հետևապես, նվազեցնել կուսակցությունների թիվը (Booth and Robbins, 2010),

(ընտրողների համար) ավելի կառավարելի և (վերնախավի համար) ավելի վերահսկելի դարձնելով կուսակցական համակարգը: Գաղափարն այն է, որ եթե պետական սուբսիդավորում չունեցող համակարգերում կուսակցություններն ի հայտ են գալիս անկառավարելի կերպով՝ կախված լինելով հարուստ դրամաշնորհատուների առատաձեռնությունից, պետության կողմից տրվող սուբսիդիաներ ունեցող երկրներում հաջողվում է գոյատևել միայն թե՛ ընտրական, թե՛ ֆինանսական կենսունակություն ունեցող կուսակցություններին:

Արդյունքում մի շարք կուսակցություններ կլինեն կայուն՝ կռափցիաներն ավելի կայուն, իսկ կառավարություններն ավելի տևական դարձնելով:

Երրորդ, հաշվի առնելով նաև վերը նշված պատճառները, պետական ֆինանսավորումը կարող է նաև օգնել քաղաքական կուսակցությունների փոխշփմանը (այսինքն՝ համագործակցությանը) կարգաբերված և շարունակական եղանակով: Այսպիսով, ինչպես բացատրված է նաև այլ աշխատանքներում, խթանելով ընտրական գործընթացների կայունությունը, պահպանելով կուսակցությունների միջև իշխանության հավասարակշռությունը և չխրախուսելով խոշոր խորհրդարանական շրջապատույտները (այսինքն՝ օրենսդիր մարմին ավելի փոքրաթիվ կուսակցությունների մուտքն ու ելքը ապահովելով), պետական սուբսիդիաները հնարավորություն կտան ունենալ նման և գաղափարապես մոտ քաղաքական կուսակցությունների միջև մրցակցության կառավարման կայուն օրինաչափություններ, որտեղ այս կուսակցությունները կփոխարինեն միմյանց մեծածավալ և կարգավորված եղականով (Casal Bértoa, 2017b):

Կարևոր է նշել, որ թեև վերը նշված երեք հիմնական ուսումնասիրությունները, «ամենաման համակարգեր» համեմատության սկզբունքի համաձայն կենտրոնանում էին Արևելյան Եվրոպայի և հետխորհրդային երկրների վրա, քաղաքական կուսակցությունների համար պետական սուբսիդիաների և կուսակցական համակարգի կայունության մակարդակի աճի միջև դրական և էական հարաբերակցություն նկատվել է նաև այլ տարածաշրջաններում, մասնավորապես՝ Աֆրիկայում (Sanches, 2018) և Լատինական Ամերիկայում (Bruhm, 2017):

2. Քաղաքական կուսակցությունները

Բայց պետական ֆինանսավորումը ոչ միայն խրախուսում է քաղաքական կուսակցությունների՝ կանխատեսելի վարքը և մրցակցությունը՝ համակարգային մակարդակում նպաստելով բարձր մակարդակի կայունության, այլև օգնում է քաղաքական կուսակցություններին գոյատևել, ինչպես նաև ձևավորվել և զարգանալ որպես խիստ ինստիտուցիոնալացված կազմակերպություններ:

Գոյատևում

Պետական ֆինանսավորումը տրամադրում է ոչ միայն կառավարելի քանակի քաղաքական կուսակցությունների կազմավորման համար անհրաժեշտ դրամական ռեսուրսներ: Այսպիսի միջոցների առկայությունը նաև ազդում է կուսակցությունների՝ գործունեությունը շարունակելու և հետևապես նաև գոյատևելու որոշման վրա (Spirova, 2007; Casal Bértoa and Walecki, 2018): Սա պայմանավորված է նրանով, որ կախված հասանելի ֆինանսավորման տեսակից՝ տարբեր կլինի հավանականության աստիճանն առ այն, թե արդյոք, չնայած նպատակներին անմիջապես հասնելու անկարողությանը, կուսակցությունները կձգտեն իշխանության և կպահպանեն համակարգում ներկայություն ապահովելու ցանկությունը (Casal Bértoa and Taleski, 2016: 458-461): Այսպիսով, Եվրոպական հետկոմունիստական 14 ժողովրդավարություններում քաղաքական կուսակցությունների ֆինանսավորման կարգավորումներում տեղ գտած փոփոխությունները քննող ուսումնասիրության մեջ Կազալ Բերտոան և Սպիրովան (2019) գտել են, որ պետական ֆինանսավորում ստացող քաղաքական կուսակցությունների գոյատևման ցուցանիշն ավելի բարձր է, քան այսպիսի միջոցներին հասանելիություն չունեցողներինը: Այսպիսով, միջին հաշվով, պետությունից ֆինանսական օժանդակություն ստացած կուսակցությունների 92%-ին հաջողվել է գոյատևել, այնինչ դա հաջողվել է բացառապես մասնավոր դրամաշնորհատուների կողմից ֆինանսավորվողների 50%-ից պակասին:

Այնուամենայնիվ, ինչը թերևս է՛լ ավելի հետաքրքրական է, պետական միջոցներին հասանելիությունը հատկապես կարևոր էր այն կուսակցությունների համար, որոնք չկարողանալով հատել ընտրական շեմը և չանցնելով խորհրդարան, ունեին բավական ներուժ՝ արժանանալու ժողովրդի աջակցությանը և հաղթահարելու «սուբսիդավորման շեմը»: ⁵ Սա

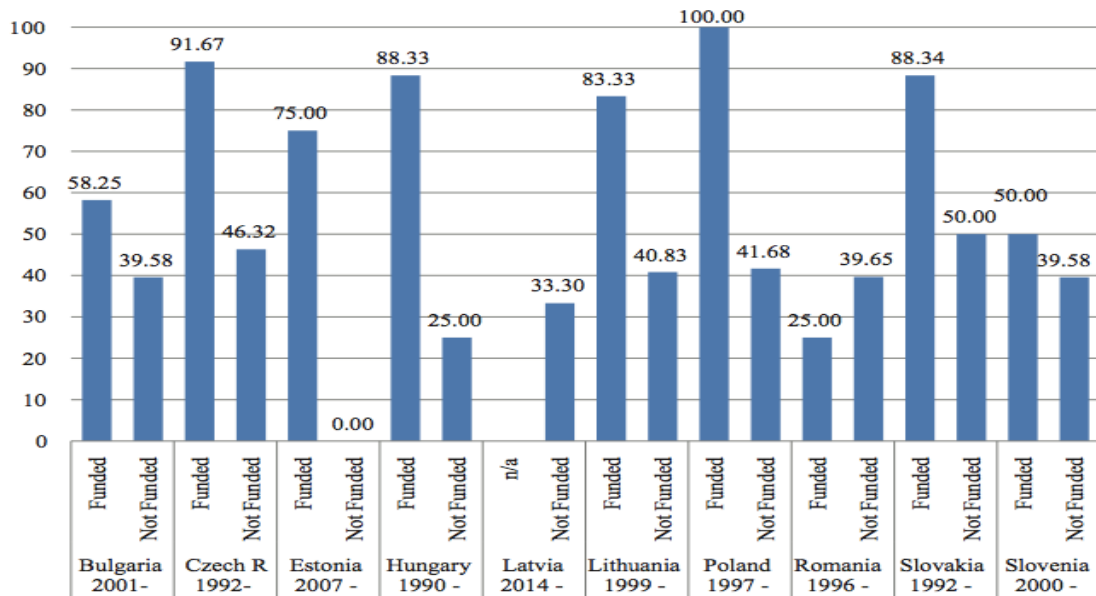
⁵ Այսինքն՝ քվեների այն տոկոսը, որն անհրաժեշտ է պետական սուբսիդիաներ ստանալու իրավունք ունենալու համար:

պայմանավորված է նրանով, որ թեև խորհրդարանական կուսակցությունները «նաև այլ օգուտներ կքաղեն խորհրդարանում լինելով, ինչպես օրինակ՝ քաղաքական շփումները, կօգտվեն գործադիր և հովանավորչական հնարավորություններից» (նույն տեղում, 2019: 236), արտախորհրդարանական ուժերի համար պետական միջոցներից կայուն գումարով օժանդակության հասանելիությունը տվյալ գումարման խորհրդարանի գործունեության ողջ ժամանակահատվածի համար այն հիմնական գործոնն է, որը որոշում է այդ ուժերի գոյատևման կարողությունը կամ մահը:

Պատկեր 1-ը, որը ցույց է տալիս պետական և ոչ-պետական միջոցներից օգտվող արտախորհրդարանական կուսակցությունների գոյատևման ցուցանիշները, բացահայտ ընդգծում է այս հակադրությունը. բոլոր երկրներում, բացառությամբ մեկի (այսինքն՝ Ռուսիայի), պետական միջոցներից սնվողները շատ ավելի են գոյատևել, քան ոչ-պետական միջոցներից ֆինանսավորվողները: Ընդհուպ մինչև այնտեղ, որ միջին հաշվով, գոյատևման հավանականության առումով տարբերությունը կրկնակի է պետական սուբսիդիաներ ստացող արտախորհրդարանական կուսակցությունների և դրանցից չօգտվողների դեպքում (73% ընդդեմ 36%):⁶ Սա հստակ ցույց է տալիս այն քաղաքական կուսակցություններին տրվող պետական ֆինանսավորում տալու անհրաժեշտությունը, որոնք չկարողանալով անցնել խորհրդարան, այնուամենայնիվ, վայելում են էլեկտորատի «զգալի» աջակցությունը: Սա ոչ միայն կօգնի նվազեցնել կուսակցական շրջապտույտը համակարգում, այլ կունենա մի շարք դրական ազդեցություններ կուսակցական համակարգի կայունացման վրա (տե՛ս վերը), սակայն այն նաև կմեծացնի ներկայացուցչականության մակարդակը, ինչը հնարավորություն կտա ընտրողների կարևոր խմբերի լսելի լինել խորհրդարանից դուրս:

Պատկեր 1. Քաղաքական կուսակցությունների գոյատևման ցուցանիշը՝ (ընտրական և սուբսիդավորման) շեմերի միջև բաշխվածությամբ (արտահայտված %-ով)

⁶ Բավականին հետաքրքիր է, որ միջին հաշվով տարբերությունն այնքան մեծ չէ այն երկրներում, որտեղ արտախորհրդարանական ոչ մի կուսակցություն չունի հասանելիություն պետական ֆինանսական միջոցներին (93.1 ի համեմատ 58.7%):

Աղբյուրը՝ Casal Bértoa and Spirova (2019: 239)

Նոր կուսակցությունների գոյատևման համար պետական սուբսիդիաների կարևորությունը նաև հաստատել է Բոլեյերը (2013) Արևմտյան Եվրոպայի 17 ժողովրդավարություններում 140 նոր կուսակցություններին նվիրված իր ուսումնասիրությունում: Այնուամենայնիվ, նա նաև ոչ մի հարաբերակցություն չի գտել պետական ֆինանսավորման և ընտրությունների ժամանակ «հաջողության» միջև, ինչը նշանակում է, որ թեև պետական սուբսիդիաները կարևոր են՝ բոլորի համար հավասար հնարավորություններ ստեղծելու տեսանկյունից, մրցավազքի ելքը կախված կլինի այլ (ոչ անպայման ֆինանսական) գործոններից:

Ինստիտուցիոնալացում

Եվ ինչպե՞ս կարող են պետական սուբսիդիաները օգնել կուսակցություններին գոյատևել: Ըստ էության, դրանք օգնում են նրանց ստեղծել ուժեղ և արհեստավարժ, ինստիտուցիոնալացված կազմակերպություններ: Այս համատեքստում կարևոր է նկատել, որ թեև պետական սուբսիդիաները կրնոյայնեն կուսակցական վերնախավերի հնարավորությունը «կառուցելու հաստատված ենթակառուցվածք այն կուսակցական պաշտոնյաների [հետ] միասին, ովքեր հիմնում են առօրյա աշխատակարգեր և գործունեության ստանդարտ ընթացակարգեր [...]» օգնելով հետևորդներին ծանոթանալ կուսակցության կանոններին» և, հետևաբար, մեծացնում են ընտրական հաշվետվողականության մակարդակը. դրանք անպայման չէ, որ օգնեն կուսակցություններին նոր հետևորդներ ներգրավել կամ

ամրապնդել եղածների անդամակցությունը (Bolleyer and Ruth, 2017: 291): Սա, ևս մեկ անգամ, կախված կլինի կուսակցությունների՝ քաղաքացիների համար գրավիչ ծրագրեր մշակելու և ներկայացնելու կարողությունից:

3. Բևեռացում

Երրորդ եղանակը, որով քաղաքական կուսակցություններին տրվող պետական ֆինանսավորումը կարող է օգտակար լինել երկրում ժողովրդավարության պատշաճ գործարկման համար, գաղափարախոսությունների բևեռացման մակարդակի նվազեցումն է: Սա պայմանավորված է նրանով, որ քաղաքական սպեկտրի ծայրահեղ բևեռներում գտնվող և մասնավոր միջոցներից (հիմնականում օլիգարխներից կամ միայն մեկ դրույթի համար ֆինանսավորող դրամաշնորհատուներից) ֆինանսավորվող համակարգի դեմ գործող կուսակցությունների մեծ մասի նկատմամբ բացահայտ հակադրությամբ, պետական ֆինանսավորում ստացող կուսակցությունները սովորաբար գտնվում են քաղաքական կոնտինուումի մեջտեղում, որտեղ և գտնվում է (նաև չափավոր) ընտրողների մեծ մասը: Այսպիսով, խրախուսելով կուսակցություններին հնարավորինս շատ ընտրողներ գրավել՝ պետական ֆինանսավորումը նաև նպաստում է բևեռացման մակարդակի նվազմանը, քանի որ կենտրոնին մոտենալով՝ կուսակցությունների միջև գաղափարախոսական հեռավորությունները կրճատվում են՝ հնարավոր դարձնելով երկարաժամկետ փոխզիջումները: Արդյունքում, ոչ միայն կնվազի համակարգին դեմ կուսակցությունների համար էլեկտորատի աջակցությունը, այլև կմեծանա իսթերիշմենթին հարող կուսակցություններով բավարարվածությունը:

Հենց սա են վերջերս պարզել Կազալ Բերտոսան և Ռամա Կասամանյոն (2019) մի հոդվածում, որը վերլուծում է 1920 – 2017թթ. Արևելյան Եվրոպայում քաղաքական իսթերիշմենթին դեմ կուսակցություններին էլեկտորատի կողմից աջակցության մակարդակի վրա պետական ֆինանսավորման ազդեցությունը: Պետական ֆինանսավորում չունեցող երկրներում այսպիսի կուսակցություններին տրվող աջակցության մակարդակը մեծապես ավելին է, քան այն երկրներում, որտեղ կուսակցությունները ֆինանսական օժանդակություն են ստանում պետությունից: Էլ ավելի հետաքրքիրն այն է, որ որքան լիբերալ է պետական ֆինանսավորման մեխանիզմը (օրինակ՝ որքան ցածր է սուբսիդավորման համար որակավորվելու շեմը), այնքան քիչ հաջողություն են ունենում կուսակցությունները, ինչը հստակ ցույց է տալիս

քաղաքական կուսակցությունների համար չափավոր ազատական պետական ֆինանսավորման մեխանիզմի ներդրման անհրաժեշտությունը:

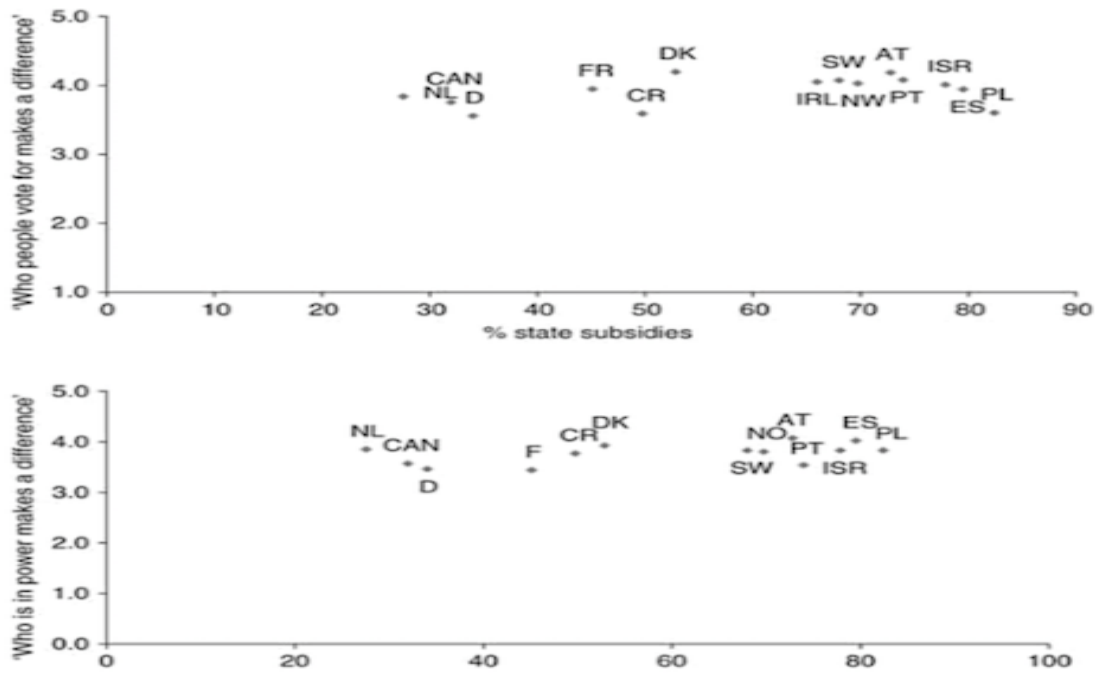
4. Արձագանքման պատրաստակամությունը

Պարզվել է, որ պետական սուբսիդիաները ևս մի եղանակով կարող են բարելավել ժողովրդավարության որակը, այն է՝ մեծացնելով կուսակցությունների կողմից արձագանքման պատրաստակամությունը այնպես, որ կուսակցությունների կողմից արձագանքման պատրաստակամությունն աճի պետական սուբսիդիաների տոկոսների աճին գուցահեռ:

Պատկեր 2-ը, որը դիտարկում է պետական ֆինանսավորման և արձագանքման երկու տարբեր չափումների միջև հարաբերակցությունը՝ արտաքին արդյունավետությունը, ցույց է տալիս դրական կորելացիա երկրում կուսակցությունների ստացած պետական ֆինանսավորման չափի և «ընտրողների կողմից իշխանության ձևավորման գործում սեփական քվերի արժեվորման հավանականության աստիճանի» միջև (Costa Lobo and Razzuoli, 2017: 119).⁷ Այլ կերպ ասած՝ պետական ֆինանսավորումը չի մեծացնում հեռավորությունը կուսակցությունների և ընտրողների միջև, առնվազն արձագանքման և քաղաքական արդյունավետության տեսանկյունից:

Պատկեր 2. Պետական սուբսիդիաների տոկոսները և արտաքին արդյունավետության ընկալումը

⁷ Նմանատիպ արդյունքներ կարող են դիտարկվել նաև կուսակցական մակարդակում (see Costa Lobo and Razzuoli, 2017: 118).

Աղբյուրը՝ Costa Lobo and Razzuoli (2017: 117)

5. Կոռուպցիա

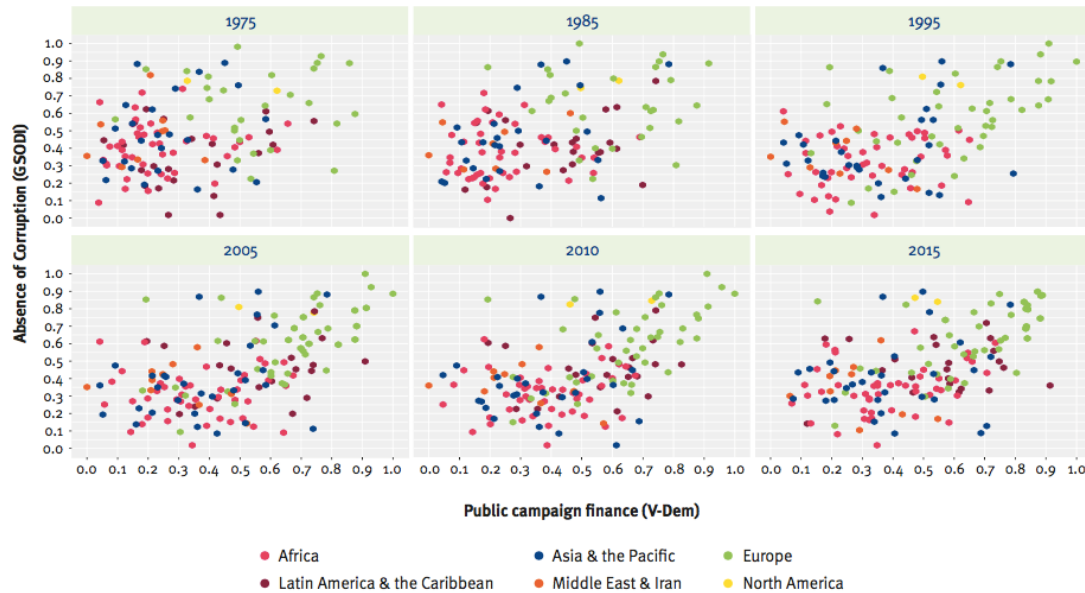
Վերջում, սակայն ոչ պակաս կարևորելով հետևյալը, նշենք, որ ինչպես գիտնականները, այնպես և ոլորտի պրակտիկ մասնագետները պարբերաբար փաստել են, որ քաղաքական կուսակցություններին ուղղվող պետական ֆինանսավորումը կարող է օգնել նվազեցնել կոռուպցիան ոչ միայն այն պատճառով, որ պետական գումարներն ավելի հեշտ է վերահսկել, այլ նաև այն պատճառով, որ այն ավելորդ կղարձնի ապօրինությունների ավելի հակված մասնավոր ֆինանսավորումը (Nassmacher, 2001; Roper, 2008):

Ստորև բերված Պատկեր 3-ը դիտարկում է պետական սուբսիդիաների և կոռուպցիայի միջև հարաբերակցությունը: Կարևոր է նշել, որ հատկապես Եվրոպայում, ընտրարշավի պետական ֆինանսավորումը կապվում է կոռուպցիայի ցածր մակարդակների հետ: Մասնավորապես, շատ հստակ է, որ ընդհանրապես «ներկայում կոռուպցիայի ցածր մակարդակ ունեցող ավելի մեծ թվով երկրներում է առկա ընտրարշավի պետական ֆինանսավորումը» (IDEA, 2017: 132):

Նման եզրակացություն են հանգել Հումմելը և այլոք (2018). նրանք վերջերս կատարված ուսումնասիրությունում վերլուծել են «քաղաքական դաշտի ֆինանսավորման ամենաազդեցիկ միջամտություններից մեկը» (նույն տեղում, 2018: 8) հանդիսացող քաղաքական դաշտի ֆինանսավորման կարգավորումների և ավելի քան 112 տարի 154 երկրում կոռուպցիայի միջև հարաբերությունը՝

պարզելով, որ «սուբսիդիաները նվազեցնում են կոռուպցիան՝ ի ցույց դնելով կաշառքներն ու յուրացումները, իսկ հարակից, ընտրարշավի ֆինանսավորման կարգավորումը բռնվողների համար մեծացնում է իրավական և սոցիալական պատժամիջոցները»: (2018: 22)

Պատկեր 3. Ընտրարշավի պետական ֆինանսավորումը և կոռուպցիայի բացակայությունը ընտրված տարիներին

Աղբյուրը՝ IDEA (2017: 132)

Սա չի նշանակում, որ կոռուպցիայի նկատմամբ հսկողությունը խստորեն որոշվում է պետական սուբսիդիաների առկայությամբ, քանի որ այսպիսի դրական ազդեցությունը պայմանավորված կլինի պետական ֆինանսավորման՝ ի վերջո ընդունված մոդելից: Այսպիսով, ինչպես ցույց է տրված նաև այլ աղբյուրներում (Casal Bértoa *et al.*, 2014), պետական սուբսիդիաները չեն նպաստում կոռուպցիայի նվազմանն այն երկրներում, որոնք ընդունում են բավականին սահմանափակող մոդել կամ որտեղ քաղաքական կուսակցությունների ֆինանսավորումը հատկապես կախված է պետական միջոցներից: Այդ դեպքերում, հաշվի առնելով քաղաքական կուսակցությունների նեղացված շրջանակի՝ էլեկտորատի նախընտրություններն անտեսելու և պետական ռեսուրսներն օգտագործելու գայթակհությունը, ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ աճում է կուսակցական կոռուպցիայի ընկալումը (նույն տեղում, 2014: 367):

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Պետական ֆինանսավորումը ոչ համադարման է, ոչ «ֆինանսավորման

մասնավոր աղբյուրներից ֆինանսական կախվածությանը, ոչ էլ առավել ևս գումարների հայթայթման անբարեխիղճ աշխատակարգերին հակազդող միջոց» (Casas-Zamora, 2005: 39): Այնուամենայնիվ, պատշաճ կարգավորման դեպքում պետական սուբսիդիաներն ավելի շատ օգուտ են բերում, քան վնաս: Իսկապես, ինչպես ցույց է տալիս նաև նաև այս աշխատանքը, պետական սուբսիդիաները դրական ազդեցություն են ունենում ժողովրդավարության գործարկման վրա, քանի որ դրանք (1) հանգեցնում են կուսակցական համակարգի կայունացմանը, (2) խրախուսում են կուսակցությունների գոյատևումն ու ինստիտուցիոնալացումը, (3) խոչընդոտում են գաղափարախոսական բևեռացումը, (4) խթանում են քաղաքական խնդիրներին արձագանքման պատրաստակամությունը, և (5) օգնում են պայքարել կոռուպցիայի դեմ: Սա պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ պետական սուբսիդիաների ներդրումը առանձին գործընթաց չէ, քանի որ այն մշտապես ուղեկցվում է լրացուցիչ կարգավորող միջոցառումներով (օրինակ՝ նվիրատվությունների ավելի բարձր առավելագույն սահմաններ կամ արգելքներ, ավելի խիստ հսկողության միջոցներ, ավելի խիստ պատժամիջոցներ): Այս բոլոր պատճառներով և հաշվի առնելով վերոնշյալ բացահայտումները՝ կարելի է առաջարկել հետևյալը.

1. Հարկ է պահպանել քաղաքական կուսակցությունների առօրեական գործունեության համար պետական սուբսիդավորումը, և կարելի է դիտարկել նաև ընտրարշավների համար վերջանական (ամբողջական կամ մասնակի) փոխհատուցումների հնարավորությունը:
2. Երկու դեպքերում էլ հարկ է ընդունել չսահմանափակող (սակայն ողջամիտ) համակարգ, որպեսզի բոլոր «համապատասխան կուսակցությունները» (օրինակ՝ ձայների ավելի քան 2%-ը ստացածները) ստանան պետական աջակցություն:
3. Դիտարկել «համապատասխան ծավալի ֆինանսական միջոցների» մեխանիզմի ընդունումը, որը խուսափելով պետությունից ծայրահեղ կախվածությունից՝ պայմանավորում է պետական օժանդակությունը կուսակցությունների՝ մասնավոր ֆինանսական միջոցներ ներգրավելու կարողությամբ:⁸
4. Հատկացնել պետական սուբսիդիաների որոշակի բաժինը կոնկրետ

⁸ Սա կարող է նմանվել Նիդեռլանդներում առկա համակարգին, որպես կուսակցության անդամակցության գործառույթ:

նպատակով՝ խթանելու քաղաքականությունում կանանց մասնակցությունը (օրինակ՝ 20 տոկոս), ինչպես նաև քաղաքական ուսուցման և կրթական գործընթացները (օրինակ՝ 10 տոկոս):

5. Հիմնել պատշաճ հաշվետվողականության համակարգ, որպեսզի գրանցվի պետական միջոցներով իրականացված մեկ անձից յուրաքանչյուր գումար/գործարք:⁹

6. Հատուկ կարգավորել պատժամիջոցները և, ի վերջո, քրեական պատասխանատվությունը այն անձանց համար, ովքեր պատասխանատու են կուսակցության ֆինանսական միջոցների կառավարման համար (օրինակ՝ կուսակցության գանձապահը, հաշվապահը):

Հղումներ

Biezen, I. van (2004): Political parties as public utilities. *Party Politics*, v. 10, n. 6, pp. 701–722

Birner, J. K. (2005). “Public Venture Capital and Party Institutionalization.” *Comparative Political Studies*, v. 38, n. 8, pp. 915–938.

Bolleyer, N. (2013) *New Parties in Old Party Systems: Persistence and Decline in Seventeen Democracies*. Oxford: Oxford University Press

Bolleyer, N. and Ruth, S. (2017): “Elite Investments in Party Institutionalization in New Democracies: A Two-Dimensional Approach”, *Journal of Politics*, v. 80, n. 1, pp. 288-302

Booth, E. and Robbins, J. (2010). Assessing the Impact of Campaign Finance on Party System Institutionalization. *Party Politics*, v.16, n. 5, pp. 629–650

Bruhn, K. (2017): “Money for Nothing? Public Financing and Party Building in Latin America”, in Steven Levitsky, James Loxton, Brandon van Dyck and Jorge I. Domínguez (eds.) *Challenges of Party-Building in Latin America*. New York: Cambridge University Press

Casal Bértoa, F. (2017a): “Political Parties or Party Systems? Assessing the ‘Myth’ of Institutionalization and Democracy”, *West European Politics*, v. 40, n. 2, pp. 402-429

Casal Bértoa, F. (2017b). It’s Mostly about Money! A Multi-method Research Approach to the Sources of Institutionalisation. *Sociological Methods and Research*, v. 46, n. 4, pp. 683-714

⁹ Ideally, parties should be encouraged to publish this type of transactions online in the shortest-period.

- Casal Bértoa, F. and Spirova, M. (2019). Parties between Thresholds: State Subsidies and Party Behavior in Post-communist Democracies, *Party Politics*, v. 25, n. 3, pp. 233-244
- Casal Bértoa, F. and Rama Caamaño, J. (2019): “The Two Faces of Janus: On the Determinants of Anti-establishment Parties’ Success in Post-communist Europe in Comparative Perspective”, Paper presented at the Political Studies Association (PSA) Annual Conference (Nottingham, April 15-17)
- Casal Bértoa, F. and Walecki, M. (2018): “Party Regulation and the Reshaping of Party Politics in Poland”, in Fernando Casal Bértoa and Ingrid van Biezen (eds.) *The Regulation of Post- communist Party Politics*. Abingdon and New York: Routledge
- Casal Bértoa, F. and Taleski, D. (2016): Regulating Party Politics in the Western Balkans: The Legal Sources of Party System Development in Macedonia. *Democratization*, v. 23, n. 3, pp. 545-567
- Casal Bértoa, F., Molenaar, F., Piccio, D. R. and Rashkova, E. R. (2014). The World Upside Down: De-legitimising Political Finance Regulation. *International Political Science Review*, v. 35, n. 3, pp. 355–376
- Casas-Zamora, Kevin (2006): *Paying for democracy: political finance and State funding for parties*. Colchester, ECPR Press
- Costa Lobo, M. and Razzuoli, I. (2017): “Party Finance and Perceived Party Responsiveness”, in Susan E. Scarrow, Paul D. Webb and Thomas Poguntke (eds.) *Organizing Political Parties: Representation, Participation and Power*. Oxford: Oxford University Press
- Global Corruption Barometer (2013): Accessible at <http://www.transparency.org/gcb2013/results>
- Hummel, C., Gerring, J. and Burt, T. (2018): “Do Political Finance Laws Reduce Corruption?”. *V-Dem Working Series*, n. 60
- IDEA, International (2017): “Money, Influence, Corruption and Capture: Can Democracy Be Protected?”, in *The Global State of Democracy: Exploring Democracy’s Resilience*. Stockholm: International IDEA. Available at: <https://www.idea.int/gsod/files/IDEA-GSOD-2017-REPORT-EN.pdf>
- Katz, Richard S. y Mair, Peter (2018): *Democracy and the Cartelization of Political Parties*. Oxford: Oxford University Press

Lane, J-E. and Ersson, S. (2007): “Party System Instability in Europe: Persistent Differences in Volatility between West and East?”, *Democratization*, v. 14, n. 1, pp. 92-110

Mainwaring, S. (1999): *Rethinking Party Systems in the Third Wave of Democratization: The Case of Brazil*, Stanford, CA: Stanford University Press

Nassmacher, K-H. (2001): “Comparative political finance in established democracies”, in Karl-Heinz Nassmacher (ed.) *Foundations for Democracy: Approaches to Comparative Political Finance*. Baden-Baden: Nomos Verlag

Potter, J. and Tavits, M. (2015): “The Impact of Campaign Finance Laws on Party Competition”, *British Journal of Political Science*, v. 45, n. 1, pp. 73-95

Roper, S.D. (2008): “Introduction: The influence of public finance on post-communist party systems”, in Steven D. Roper and Janis Ikstens (eds.) *Public Finance and Post-communist Party Development*. Aldershot: Ashgate

Sanches, E. (2018): *Party Systems in Young Democracies: Varieties of Institutionalization in Sub-Saharan Africa*. New York: Routledge

Spirova, M. (2007). *Political Parties in Post-communist Societies*. New York: Palgrave Macmillan